

Διάλογοι! Θεωρία και πράξη στις επιστήμες αγωγής και εκπαίδευσης

Τόμ. 4 (2018)



Βιβλιοπαρουσίαση: Fleer, M. (2018). Το παιχνίδι στην προσχολική ηλικία. Από τις προσωπικές εμπειρίες στις σύγχρονες θεωρίες (Μ. Μπιρμπίλη, Επιμ.-Εισ.). Θεσσαλονίκη: Σοφία

Καλλιρρόη Παπαδοπούλου

doi: [10.12681/dial.19304](https://doi.org/10.12681/dial.19304)

Copyright © 2018, Καλλιρρόη Παπαδοπούλου



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαδοπούλου Κ. (2018). Βιβλιοπαρουσίαση: Fleer, M. (2018). Το παιχνίδι στην προσχολική ηλικία. Από τις προσωπικές εμπειρίες στις σύγχρονες θεωρίες (Μ. Μπιρμπίλη, Επιμ.-Εισ.). Θεσσαλονίκη: Σοφία. *Διάλογοι! Θεωρία και πράξη στις επιστήμες αγωγής και εκπαίδευσης*, 4, 204–207. <https://doi.org/10.12681/dial.19304>

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Fleer, M. (2018). Το παιχνίδι στην προσχολική ηλικία. Από τις προσωπικές εμπειρίες στις σύγχρονες θεωρίες (Μ. Μπιρμπίλη, Επιμ.-Εισ.). Θεσσαλονίκη: Σοφία

Καλλιρρόη Παπαδοπούλου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το βιβλίο της Marilyn Fleer «*Το παιχνίδι στην προσχολική ηλικία. Από τις προσωπικές εμπειρίες στις σύγχρονες θεωρίες*», αποτελεί μια ολοκληρωμένη και περιεκτική μελέτη της παιδαγωγικής του παιχνιδιού, παρουσιάζοντας και αναλύοντας κριτικά θεωρητικές προσεγγίσεις για το παιχνίδι, σχετικές έρευνες, πρακτικές παιχνιδιού σε διαφορετικά πλαίσια, παιδαγωγικές εφαρμογές και παιδαγωγικές πρακτικές.

Βασική θέση της συγγραφέως, η οποία τίθεται με σαφήνεια στο πρώτο κεφάλαιο και διατρέχει ολόκληρο το βιβλίο, είναι ότι οι προσωπικές και επιστημονικές θεωρίες για το παιχνίδι διαμορφώνουν το πρίσμα υπό το οποίο δραστηριότητες και συμπεριφορές σε διαφορετικά πλαίσια αναγνωρίζονται, γίνονται κατανοητές, αξιολογούνται και γίνονται αντικείμενο παρέμβασης ως παιχνίδι. Η επίγνωση επομένως των αξιών και της φιλοσοφίας που καθοδηγούν τις πρακτικές σε σχέση με το παιχνίδι των παιδιών, είναι σημαντική για την αναγνώριση των προσδοκιών, των επιδιώξεων και της δράσης των εμπλεκόμενων στην καθημερινή πρακτική.

Το βιβλίο παρουσιάζει και αναλύει διαφορετικές θεωρητικές οπτικές, προκρίνοντας με σαφήνεια πολιτισμικές-ιστορικές και μεταστρουκτουραλιστικές προσεγγίσεις για την κατανόηση του παιχνιδιού και του ρόλου του στην προσχολική εκπαίδευση. Η Fleer εξετάζει κριτικά τη ρητορική που συνδέεται κατά κύριο λόγο με τις αναπτυξιακές θεωρίες για το ελεύθερο, ευχάριστο και αναπτυξιακά κατάλληλο παιχνίδι ως φυσική δραστηριότητα με οικουμενική διάσταση και εσωτερικό κίνητρο. Μέσα από αναλύσεις παραδειγμάτων και ιστοριών παιχνιδιού σε διαφορετικά ιστορικά, πολιτισμικά, κοινωνικά και θεσμικά πλαίσια, το βιβλίο υποστηρίζει την κατανόησή του ως εγγενώς πολιτισμικής, κοινωνικής και πολιτικής δραστηριότητας όπου το κίνητρο, τα χαρακτηριστικά, η μορφή και η σημασία του σχετίζεται με τις εμπειρίες και τις σχέσεις των εμπλεκόμενων σε συγκεκριμένες καταστάσεις. Μια τέτοια προσέγγιση επιτρέπει την κατανόηση του παιχνιδιού όχι μέσα από την οπτική του πώς πρέπει ή αναμένεται να είναι (π.χ. λόγω ηλικίας, αναπτυξιακού σταδίου, γνωστικών-συναισθηματικών-κοινωνικών ικανοτήτων) αλλά πώς αναπτύσσεται και μεταβάλλεται/εξελισσεται καθώς τα παιδιά παίζουν σε συγκεκριμένα ιστορικά, κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια. Με τον τρόπο αυτό, δεν αποδίδεται απλά ένας ενεργητικός ρόλος στα παιδιά όταν παίζουν, αλλά αναγνωρίζεται η ιδιότητά τους ως δρώντων προσώπων, των οποίων οι ενέργειες, οι επιλογές και οι αποφάσεις διαμορφώνουν και νοηματοδοτούν το παιχνίδι. Ως εκ τούτου,

Υπεύθυνη επικοινωνίας: Καλλιρρόη Παπαδοπούλου, kalpapad@ecd.uoa.gr, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, ΕΚΠΑ

Ηλεκτρονικός εκδότης: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
URL: <http://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/dialogoi>

υπογραμμίζεται η καθοριστική σημασία της κατανόησης της οπτικής των ίδιων των παιδιών για το παιχνίδι.

Γραμμένο με προσιτό, ζωντανό και ελκυστικό τρόπο, με τη χρήση βινιετών, παραδειγμάτων, φωτογραφιών, προτάσεων για σκέψη και διερεύνηση καθώς και ερωτημάτων αναστοχασμού, το βιβλίο εμπλέκει και καθοδηγεί τον/την αναγνώστη/τρια αφενός σε μια ενεργή αναζήτηση, κατανόηση και αμφισβήτηση προσωπικών και επιστημονικών θεωρήσεων για το παιχνίδι και αφετέρου στην κατανόηση της σημασίας τους για την ερμηνεία του παιχνιδιού, για τη σύνδεση της θεωρίας με την πράξη και τη μετάβαση από τη θεωρία στην καθημερινή πρακτική. Η καθοδήγηση αυτή πραγματοποιείται βήμα-βήμα και οικοδομείται μέσα από τη σειρά και το περιεχόμενο των επιμέρους κεφαλαίων του βιβλίου, στην επεξεργασία των οποίων οι αναγνώστες αντιμετωπίζονται με τρόπο ανάλογο των παιδιών στο παιχνίδι: ως δρώντα πρόσωπα, με εμπειρίες, απόψεις, προσωπικές θεωρίες και πρακτικές, τις οποίες θέτουν σε επεξεργασία, αμφισβήτηση ή αναθεώρηση κατά την ανάγνωση του βιβλίου. Με αυτόν τον τρόπο το βιβλίο αποτελεί ένα χρήσιμο θεωρητικό αλλά και μεθοδολογικό εργαλείο, με συνεκτικό θεωρητικό σχήμα για την κατανόηση του παιχνιδιού και την προσέγγισή του στην εκπαιδευτική πράξη.

Στο πρώτο κεφάλαιο, η Fleer ενθαρρύνει τους αναγνώστες να ανατρέξουν στις δικές τους αναμνήσεις για το παιχνίδι της παιδικής τους ηλικίας, να αναζητήσουν τις προσωπικές θεωρήσεις τους για το παιχνίδι και να ξεκινήσουν να τις εξετάζουν σε σχέση με επιστημονικές θεωρίες. Η διαδικασία αυτή προσλαμβάνεται ως σημαντική για την κατανόηση της έννοιας του παιχνιδιού, της αξίας του και της πολυπλοκότητάς του αλλά και ως απαραίτητη ώστε το παιχνίδι να έχει ουσιαστική θέση στην προσχολική εκπαίδευση. Μέσα από ερωτήσεις αναστοχασμού και θέματα προς σκέψη και συζήτηση, που εμπλουτίζονται από πληροφορίες σχετικών ερευνών και πλαισιώνονται θεωρητικά, ο/η αναγνώστης/τρια οδηγείται σε μια πρώτη επαφή με τη διαπίστωση ότι το παιχνίδι δεν αποτελεί έννοια οικουμενική, στατική και αμετάβλητη, δεν πρόκειται δηλαδή για μια φυσική διεργασία. Αντίθετα, γίνεται κατανοητό ότι η έννοια του παιχνιδιού είναι δυναμική και καθορίζεται πολιτισμικά, η δε πολυπλοκότητά του δεν είναι θέμα αναπτυξιακών σταδίων ή ηλικίας αλλά οικοδομείται σε σχέση με τα είδη των δράσεων στα οποία εμπλέκονται τα παιδιά στην καθημερινότητά τους. Η κατανόηση αυτή συνδέεται με μια πρώτη παρουσίαση τριών βασικών θεωρητικών προσεγγίσεων του παιχνιδιού, συγκεκριμένα της αναπτυξιακής, της μετα-στρουκτουραλιστικής και της πολιτισμικής-ιστορικής θεώρησης. Στο κεφάλαιο 5, μελετώνται εις βάθος οι μετα-αναπτυξιακές θεωρίες ως χρήσιμα εργαλεία για την κατανόηση του παιχνιδιού, της θέσης του στην προσχολική εκπαίδευση και του ρόλου των εκπαιδευτικών σε αυτό.

Στο δεύτερο κεφάλαιο τίθεται με σαφήνεια η αναγκαιότητα κατανόησης της οπτικής των ίδιων των παιδιών για τη διαμόρφωση μιας θεώρησης η οποία βασίζεται στο πώς τα παιδιά και όχι οι ενήλικες προσλαμβάνουν και κατανοούν το παιχνίδι. Σ' αυτό το πλαίσιο τίθενται τρία κρίσιμα ερωτήματα/προβληματισμοί: Ως εμπλεκόμενοι ενήλικες (εκπαιδευτικοί, γονείς, ερευνητές), ακούμε πραγματικά τη φωνή των παιδιών σε σχέση με το παιχνίδι; Ποιες συνθήκες επιτρέπουν τη διερεύνηση του παιχνιδιού από την οπτική των παιδιών, πώς αυτές δημιουργούνται και τι ρόλο αναλαμβάνουμε στη διαδικασία αναζήτησης της οπτικής των παιδιών; Ποια θεωρητική προσέγγιση καθοδηγεί το σχεδιασμό και την ανάλυση της διερεύνησης της οπτικής των παιδιών; Η επεξεργασία τέτοιων ερωτημάτων καταλήγει στη θέση ότι οι πολιτισμικές-ιστορικές, κριτικές,

φεμινιστικές μετα-στρουκτουραλιστικές θεωρητικές προσεγγίσεις μπορούν να υποστηρίξουν πιο αποτελεσματικά τη μελέτη του παιχνιδιού από την οπτική των παιδιών και παρέχουν τη δυνατότητα για συνεχή κριτική αμφισβήτηση και επαναπροσδιορισμό τρεχουσών πρακτικών του παιχνιδιού.

Στα επόμενα δύο κεφάλαια, με θεωρητική επιλογή την πολιτισμική-ιστορική θεώρηση, η Fleeer εξετάζει το παιχνίδι μέσα στις οικογένειες (κεφάλαιο 3) καθώς και σε κοινότητες και εκπαιδευτικούς χώρους (κεφάλαιο 4). Υποστηρίζεται ότι το παιχνίδι δεν προκύπτει με φυσικό τρόπο ως μέρος μιας αναπτυξιακής διαδικασίας αλλά αναδύεται μέσα στις οικογένειες και τα εκπαιδευτικά πλαίσια και εντάσσεται στις αξίες, τις προτεραιότητες, τις δραστηριότητες και τις πρακτικές τους.

Το έκτο κεφάλαιο εξετάζει ένα σημαντικό ζήτημα που αφορά τον τρόπο με τον οποίο αναλυτικά προγράμματα από χώρες με διαφορετικά εκπαιδευτικά συστήματα και πολιτισμικές καταβολές προβλέπουν, υποστηρίζουν και ενισχύουν το παιχνίδι στην προσχολική εκπαίδευση και πραγματεύονται τις σχέσεις μεταξύ παιχνιδιού και μάθησης. Στην ελληνική έκδοση του βιβλίου της Marilyn Fleeer, το κεφάλαιο αυτό επεκτείνεται με την ανάλυση της Χαράς Δαφέρμου σχετικά με το πώς εμφανίζεται το παιχνίδι στο ΔΕΠΠΣ για το Νηπιαγωγείο και τον Οδηγό Νηπιαγωγού, τα δύο θεσμικά κείμενα που καθοδηγούν το σχεδιασμό, τη διδακτική και την αξιολόγηση στην προσχολική εκπαίδευση, καθώς και ποια θεωρητική και φιλοσοφική στάση αναγνωρίζεται πίσω από τις προτάσεις για το παιχνίδι στο νηπιαγωγείο.

Οι σχέσεις παιχνιδιού-μάθησης, που προσεγγίζονται στο κεφάλαιο 6, διευρύνονται και επεκτείνονται στο έβδομο κεφάλαιο σε σχέση με την ανάπτυξη του παιχνιδιού και της πολυπλοκότητάς του, την οποία η Fleeer προσλαμβάνει ως αδιαχώριστη από την ανάπτυξη των παιδιών και τη μάθηση και επομένως αναγκαία για μια παιδαγωγική του παιχνιδιού.

Το όγδοο κεφάλαιο επικεντρώνεται στα τεχνολογικά παιχνίδια και τη χρήση της τεχνολογίας στο παιχνίδι των παιδιών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί η ανάλυση της χρήσης τεχνολογιών στην τάξη ενός νηπιαγωγείου ως μέσων υποστήριξης των παιδιών ώστε να επεκτείνουν τις φανταστικές καταστάσεις που δημιουργούν στο παιχνίδι τους. Με τη σειρά τους, οι φανταστικές καταστάσεις εμπλουτίζουν τη φαντασία των παιδιών και συμβάλλουν στην ανάπτυξη του παιχνιδιού, στο πλαίσιο της αδιαχώριστης σχέσης παιχνιδιού-μάθησης και ανάπτυξης που αποτελεί αντικείμενο του προηγούμενου κεφαλαίου.

Θέματα αξιολόγησης και παιχνιδιού τίθενται στο ένατο κεφάλαιο, με εστίαση στην αξιολόγηση του ίδιου του παιχνιδιού, της μάθησης μέσω παιχνιδιού και των συνθηκών που δημιουργούν οι εκπαιδευτικοί με στόχο την ανάπτυξη της πολυπλοκότητας του παιχνιδιού και της προαγωγής της μάθησης μέσα από το παιχνίδι.

Το βιβλίο ολοκληρώνεται με την πρόσκληση-ανάγκη για προάσπιση του παιχνιδιού από τους εκπαιδευτικούς στην κοινότητα, στο σχολικό περιβάλλον, στις οικογένειες. Στο τελευταίο αυτό κεφάλαιο, η Fleeer αντλεί και συνθέτει πληροφορίες από τα προηγούμενα κεφάλαια υποστηρίζοντας ότι ως υπερασπιστές του παιχνιδιού αλλά και μιας παιδαγωγικής του παιχνιδιού, οι εκπαιδευτικοί είναι αναγκαίο να διαμορφώσουν «έναν ορισμό για το παιχνίδι, ένα μοντέλο παιχνιδιού που θα καθοδηγεί την πρακτική τους και μια θεωρία παιχνιδιού που θα στηρίζει τη φιλοσοφία τους περί διδακτικής και μάθησης» (σελ. 349).

Η εμπειριστατωμένη εισαγωγή της επιστημονικής επιμελήτριας Μ. Μπιρμπίλη, προετοιμάζει και προσανατολίζει αποτελεσματικά τον/την αναγνώστη/τρια στο πνεύμα του βιβλίου και τη χρήση του, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί αυτοδύναμα σημαντική συνεισφορά στην κατανόηση του παιχνιδιού. Συστηματικά συνθέτει τα επιμέρους κεφάλαια του βιβλίου αναδεικνύοντας α) τη σύγχρονη οπτική που «προβληματοποιεί» το παιχνίδι, καθιστώντας το μια δραστηριότητα και έννοια ρευστή και αβέβαιη, με αντιφάσεις και παράδοξα τα οποία από τη μια αποτελούν μεγάλη πρόκληση και από την άλλη προκαλούν αμηχανία στην καθημερινή πρακτική, β) τις σχέσεις του παιχνιδιού με τη μάθηση και τις παιδαγωγικές πρακτικές για την ανάπτυξη του παιχνιδιού και γ) τη σημασία της οπτικής των ίδιων των παιδιών και του νοήματος που έχει γι' αυτά το παιχνίδι, τόσο γενικά όσο και σε συγκεκριμένα πλαίσια, ώστε να μπορεί να αποτελέσει πλαίσιο επικοινωνίας, μάθησης και ανάπτυξης.

Είναι επίσης σημαντικό να επισημανθούν τρία θέματα τα οποία καθιστούν την ελληνική έκδοση του βιβλίου της Fleer ιδιαίτερα χρήσιμη για το ελληνικό κοινό και αποτελούν σημαντική συνεισφορά για την κατανόηση κρίσιμων εννοιών και τη σύνδεσή τους τόσο με τη θεωρία όσο και με την πράξη: α) η ανάλυση της Χαράς Δαφέρμου σχετικά με το πώς εμφανίζεται το παιχνίδι στο ΔΕΠΠΣ για το Νηπιαγωγείο και τον Οδηγό Νηπιαγωγού, β) η απόδοση στα ελληνικά των όρων και των ορισμών που περιέχονται στο γλωσσάρι στο τέλος κάθε κεφαλαίου και γ) ο εμπλουτισμός της ελληνικής έκδοσης με σχετική ελληνόγλωσση βιβλιογραφία.

Στο σύνολό του, το βιβλίο αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο τόσο για την εκπαίδευση μελλοντικών και εν ενεργεία εκπαιδευτικών όσο και για την κατανόηση και τον αναστοχασμό των πρακτικών που υιοθετούνται και ακολουθούνται σε σχέση με το παιχνίδι στην προσχολική εκπαίδευση.